

'negatieve besluiten welke dienen om het gebrek aan moed te bedekken om een positieve beslissing te nemen en een gedragslijn vast te stellen waaraan risico's verbonden zijn. De *Gapi* heeft zich aan haar plicht onttrokken . . . en daarmede het volk teleurgesteld . . . En de voormannen van de *Gapi* worden in stede van de leiders der beweging de 'sta-in-de-wegs' daarvan.'¹

Hieraan en aan andere kritieken voegde de Regeringspubliciteitsdienst als commentaar toe:

'Wat . . . zeer sterk tot uiting komt, is de algemene onbevredigdheid om de huidige situatie in de nationale beweging, waaraan een gevoel van machteloosheid en onzekerheid over wat gedaan moet worden, niet vreemd is. In de laatste tijd neemt die onbevredigdheid de vorm aan van felle aanvallen op de leiders en onderlinge verdachtmakingen. Ook de herhaalde betogen tot het doen terugkeren der geïnterneerde leiders zijn daarvan een gevelg.'²

Het nummer van het *Persoverzicht* waarin deze opmerking gemaakt werd, droeg de datum van 21 november '41 – acht dagen later viel in Tokio de beslissing: oorlog!

Het zou een oorlog worden die Japan de hegemonie moest geven in Oost- en Zuidoost-Azië met als voornaamste buit Nederlands-Indië welks gouvernement met zijn starre politiek alle Indonesische krachten die op wezenlijke hervormingen aandrongen en die zich nu voor het eerst in de geschiedenis in één verbond hadden verenigd, volledig van zich had vervreemd.

Slot

Wij hebben in dit hoofdstuk de ontwikkeling van de Indonesische nationalistische beweging (beide begrippen: 'nationalistisch' en 'beweging' in de ruimste zin des woords genomen) kunnen schetsen op grond van wat in de Volksraad verhandeld, in de Indonesische pers geschreven en in besloten bijeenkomsten van Indonesiërs besproken werd. Uit dat feit blijkt dat het gouvernement de nationalistische beweging de vrijheid liet om, zij het ietwat gedempt, haar denkbeelden te uiten. Daarin kwam pas wijziging op 15 oktober '41, toen ook de besloten bijeenkomsten van politieke aard werden verboden. Vóórdien had een congres als midden september '41 in Djokjakarta plaatsvond, tot de oprichting van de Raad

¹ *Pesat*, 17 nov. 1941, in *Persoverzicht*, 1941, p. 1161. ² A.v.